

MA-29

Szabolcs megyei Múzeum

MA-29

Néprajzi adattár

gyűjtő: Szabolcsy József

gyűjtés ideje 1957

Tartalom: Leírások

9 lap

Földrajzi leírás: Szabolcs

Számozás: XXXIII

Iratgyűjtő

**MSZ 5617
PAPIRIPARI VÁLLALAT**

KISKUNHALASI GYÁRA

Feltalálás

1988 apr. az országos ltr. 31. kötet alól

MA-29

III/29/1.

Székelyes könyv Monográfiája

összeállította Hollósy József igazgató

Szőkedencs község monográfiája.

Szőkedencs a marcali járás északnyugati szélén fekszik. Közvetlen határos Zala megyével. Zalától a nyugati határát alkotó határvárosok választja el. Zalai szomszédja Kiskomárom nagyközség.

A község a kiskalotai Fonyed fölött kezdődő és Hemesvidnél végződő deflációs sáv gerince lábánál és a megyei határvárosok szelbarázdájának keleti találkozási vonalán megmaradt halmokon települt. Környékünk felmini képiének kialakulása a pontuzsi tenger kiszáradásával kezdődik, amikor a pontuzsi térszínen a vulkáni kitérések és földrengések következtében hatalmas észak déli irányú törésvonalak keletkeztek. Mivel a kitérések és földrengések idejében roppant szárazság volt, a felületet növényzet nem borította, így a hatalmaserejű szél a községtől nyugatra a korábban keletkezett törésvonal mentén a mai felszinnel 4-9 m-rel alacsonyabb Zalaapátinál kezdődő és Hemesvidnél végződő szelbarázdát most a felszínbe. De a szelbarázdát a tektonikus földrengések következtében sülyedhetett is, mert a mostani 4-9 méteres tözeqréteg alatt pontuzsi réteg található, amely a szelbarázdát gerincében jóval magasabban helyezkedik el, amely jelenség feltételezi a lerüledést. A deflációs sáv gerincének megmaradását biztosította a tetején elhelyezkedő agyagréteg, amely a szelmarástól megmentte. A jégkorszak beállta után megindult a környék elmozdítása és növénytakaró keletkezett. Majd a vízrendszert kialakulásával kisebb mélyedések keletkeztek. Községünk legmagasabb részén tafolyástalan mélyedések alakultak, amelyek szintén szelmarások hatására jöttek létre, ahol az agyag takaró felrohadása következtében a pannon homokot mintegy kikonzolaxta a szél. Így jöttek létre a Kovács tó és a Nagymerési tó és még néhány mélyedés.

A fenekelt leírt deflációs gerinc északi részén települt Fonyed, a gerinc tetővonalától kissé szelvidettebb helyre Sövény, majd délebbre a gerinc tetején Szőkedencs a mostani temető mellett, ami köstelepülés volt.

A település a török dúlások következtében 1573-ban elpusztult. Templomának romjai még 1874-ben felvett kanonika vizitáció szerint láthatóak voltak. A romokat körben növénytakaró borította be, részint

a lakosság a mai települési helyre elhordta, de a törmelek a mai hársfa alatt ma is megvan. Az esetleges ásatást megnehezíti az odafennkeretti Vörsey család sírjai.

Az elpusztult települést a néjjelzőrózó lakosság többle nem építi fel. Amikor nyugodtabb idők következtek, a vizsakerint lakosság, a gerinc nyugati lábánól a mostani iskola dombján és annak környékén épül fel, majd a mostani u.n. alsókostély magasabb részein, úgy hogy 1733-ban már ismét jobbrág folu. Érdekes, hogy eleinte a kastély körül épülnek az uradalmi lakóházok mint körtelepülés, idők folyamán a község két végén levő körtelepülést örneköti és kiegeníti az utcas folu.

Hogy a folu másodikor itt települt meg valószínű a néjjárás-tóli védettség és a vízzel való könnyebb ellátottságban leli magyarázatát.

Községünk települése elszigetelt, távol minden fontosabb utvonol-tól. Az első deflációs törésvonal, amely Zalaapótitól (Zala m.) egén egyenesen halad Csurgón át a Drávaig nyugati és keleti nélen Zalaapóti, Értergöly, Z-Szobar, Nagyrada, Kismada, Garabanc, Z-Karó, Golambok, stb. községek helyezkednek el. Keleti nélen B-magyaród, K-komárom, Komáromváros.

A második gerinc, amelynek nyugati nélen települt lakóhelyünk a Kistolatoról délre bukkan fel és Hemesvidnél ér véget, ritkán települt terület. Keleti nélen Fonyed, Sávoly, Csakány és Kisvid. A nyugati nélen csak a községünk fekszik. A harmadik törésvonal a második nagy gerinc nyugati nélen B-mentgyörgy, Vörs, Tihos, Szegerdő, Somogy-Sáimson, Fehéregyház, Felsőszilfa, Szőcsény, Nagymokácsi és Tapsony települtek. Ezen egyenesvonalú síni településeken keresztül fontos utvonatok vezetnek, amelyekből községünk távol esik. Legnagyobb település kölsünk nyugatra Kiskomárom, mindössze 6 km távolságra, de elvártokott bennünket a Határváros elmosárasodott néllarárdája, amelyen átholtni exelőtt két emberöltővel csak sárax időben lehetett. Kevülő úton pedig Kápolna punta felé 13 km volt. Másik nagyobb település Hemesvid 9 km. Így községünk elrára a kiilvitágtól, távol minden forgalomtól csak lassan fejlődhetett. Jávári néllhelytől 13 km. Megyei néllhely 62 km úgy, hogy keményeit Nagykamizsára néllithotta tengelyen, amely 27 km távol esik. A Déli vasút megépítése nem jelentett nagy fejlődést, mert a vasútállomás Komáromváros 14 km-re esett. Sávolynak csak megállója volt, amely szintén 6 km. Sávoly-Törögtelep csak 1924 évben lett megálló, ami 4-5 km távolságra fekszik. Utvonolaink iránynyokban keresztül vezetett földutak, amelyek az év nagy részében használhatatlanok voltak. A község is olyan alacsony lefolyóstalan terület, hogy a lekövezés előtt tavasszal és ősszel csak négyökrös fogattal lehetett az utcán végig menni. Haladást jelentett a harmincas években meg-

épített B. szentgyörgy - Böhönye közötti kövesít, amelybe 1942-ben községünk is be lett kötve. Újra socialista államunk megépítette a községünk határait átrelő első osztályú betonutot, amely Komáromvárost 7 km-re, Nagykanizsát pedig 22 km-re hozta hozzánk. Ezzel az alkotóssal bekerültünk az országos úthálózatba, megszűnt községünk elszigetelt helyzete.

II. A lakóhely természeti földrajza.

Szőkedencs észak-déli fekvésű. A község tengerszinti magassága az evang. templomtól 117.4 m. A községtől kelet felé enyhén emelkedik és a Sövényi major-tól Csákányig vonuló domb legmagasabb pontja a zseberjei mezőben 140 m. Ez a pont a Főnyedtől Hemesvidig húzódó deflációs emelkedés legmagasabb pontja. Lakóhelyünk bíriki nyírtás csapáson a legmagasabb 137.8 m. mintegy 20.4 m-rel magasabb, mint a föld fekvése. Innen Csákány felé az u. n. Temető-domb a Vendel-keresztnél 129.9 m-re erik, innen ismét emelkedik és a csákányi határ közelében eléri ismét a 132.4 m-t. Ettől a vonulattól, amely vízvonalzó is kelet felé egyre alacsonyodik a felszín mélymarások által keletkezett mélyedésekkel, amelyek kezdődnek a zseberjei mezőben és folytatódnak a bíriki Görbe árok, majd a Kovács-tó, Halálos-tó és a Nagymérsi tóban, mint lefolyóztalan medencében, ahol nedves időjárásakor a csapadék és tolszár ösregyülök és tavot alkot. Jellemző a tavokra, hogy márcs időjárásban teljesen kiszáradnak míg nedves évjáratok alkalmával elmosócsorodnak. Legutóbb 1938 júniusában teltek meg esővízzel úgy annyira, hogy egész lap jellege volt, ahol a vízi madarak márcs, köztük a kistoblaton bírikerége a nemes kőcsag is megjelent és tanyázott. A Szőkedencs-Csákány közötti úttól délre ismét folytatódnak ezek a lefolyóztalan medencék a Hámas-árok és a Dencsi-pusztai mélyedés. Keletkezésüket már említettem. Az eddig leírt terület mántó földi művelés alatt áll, mely a nyíresi díltóvel ér véget, hogy tovább folytatódják a bíriki erdő, külső erdő és a szalasztói erdővel mely erdők összefüggő egészet alkotnak és állandóan lejtőnek kelet felé amíg el nem érük a Kis-Balaton harmadik mélybarázdáját a Marót völgyet, amely Nagymérséig terjed és vizét a keleti határárok vízi a Balatonba. A barázdá tengerszinti magassága 110.8 m. mindössze 7 méterrel alacsonyabb településünk pontjánál.

Lakóhelyinktől nyugatra a talajmintje enyhén hullámos és csak a község északnyugati részén emelkedik kis hólomra, amelyen az u. n. Kenderföldek mántó földjei területnek el amelyeknek folytatását a Komló alkotja, ahol 1926-ban a község u. n. komlósi része települt. A Kenderföldek lábánál terület el községünk legalacsonyabb része a híres-berek 109 m-es magasságával. A Kenderföldektől dél felé laposabb terület a

Külső rétek fekszenek, amely csakhamar dél felé is és nyugat felé is dombokká emelkedik, amelyek köré alacsony beszögök, erők, mocsaras területek élhöltek. Ezen dombor dél felé hemesvidig húzódik, és erdő borítja, erdők véget legelőnek használfák. A legelőnek az első tobozhullámát Ólak dombjának nevezik, mivel régen itt voltak a község sertésöljái. Legmagasabb pontja 119 m. Még egy dombvonulat van a nyugati mellbarázdáig, amelynek kiemelkedő pontja a Vári-domb. Nevét onnan kapta, hogy volunikor földvár volt. Hogy mikor, nem tudni, de valószínű 1444 előtt, amikor a mai Komárom város, akkor Komárom Rozgonyi Rajnold kezére került és Komáromvárat építette, kinek maratalóc csapatai a környéket háborították, különösen a Marcaliak itteni birtokait háborították. Ezt az állítást támasztja alá a környéken talált sarkantya, ékköves rózsa ruhadrág és fibula.

Innen nyugat felé kerül el a mintegy 2 km széles második mellbarázdá, amely a Balaton nyulványa volt Somogyrimonyiig nyílt vízkihövel. Az előbb leírt hullámos dombvonulatok valószínű a vízkihört hullámvárosa által keletkezett u. n. turkás erdőmaradványai. Erre enged következtetni anyaguk is, amely apró kavics és örmecementezett pannonhomok.

Lokóhelyiunktől délre a felső homokos dombor, amely a szél munkája folytán jött létre. Itt kezdődik és hemesvid felett kissé megszűnik, hogy újra folytatódjék hemesvid, Vésze és tovább a Dráva árteréig.

Az egész erdő borítja. Idővel most a 7-es számú műút meli át győmőri homoki fenyves volt, amelyet 1933-34-ben kennelek ki.

fellegetes aljnövényszerű volt a mólva, amely oly bőrségben kennek itt, hogy éves idején messze környékekről kereszték fel a lokósok mólva medés céljából. Budapestre is eljutott gyümölcse. fellegetes vadóllot volt a bors, ami most már csak ritkán fordul elő.

Az erdő kezdődik a Pógar rezulával. /Uroléreszé, folusiaké volt/ Mellette a Lajos rezula. /Véssey Lajos telepítette/. Majd a Birkajárás következik. /birka legelő volt./ Utána az Ökörjárás /öktök legelője/ Tőlük nyugatra kerül el Piros-sziget, 40 holdos mautóterület. Régen legelő is volt, nevét onnan kapta. Most egy gondosan telepített erdőszáv következik a megye rezula, amely a Kókásarktól válszja el. Még egy erdőként kell megemlíteni a Csörgelőt, amely egy ott feltörő kis forrásról lett elnevezve. Az egész erdőren neve hagyerdő, vagy első-erdő.

Számitásba jöhető földrengés környékünkön nem volt.

Lokóhelyünk éghajlata.

Lokóhelyünkön, de még a környéken sincs meteorológiai megfigyelő állomás. Legközelebbi a magykanizsai és a kesztelyi ezek középértékei adják lokóhelyünk hő és csapadék adatait.

A rendelkezésre álló 35 éves megfigyelési adatok szerint az évi közepes hőmérséklet $+10,5^\circ$ -ra vehető. A januári hőmérséklet átlag $-1,4^\circ$, a júliusi $+21,7^\circ$.

Az átlagos évi minimum $-17,0^\circ$, átlagos maximuma $+28-29^\circ$. A hőmérséklet legolcsóbb és legmagasabb átlaga közeli hőingadozás a 45° . Legolcsóbb volt a hőmérséklet 1929 telén, amikor a hőmérséklet a -30° alá süllyedt. Legmagasabb pozitív érték $35-36^\circ\text{C}$. Ezek az értékek nem nagyon térnek el a hágyalföld évi átlagaitól. Az eltérés annyiban különbözik csak, amennyire közegünk nyugatabbra fekszik.

A csapadék eloszlás 700mm körül változik. Az eső az év nem minden hónapjában sokott egyformán hullani. Október és június hónapokban van a maximum, február, július a minimum.

Gyakran esős a március és a november. Az októberi és a márciusi eső a Földközi-tenger vidékét jellemzi. Néha azt mondják népies nyelven Ormánd felől /rohadt sarok, mert sok esővel jár/ jön az eső. A júliusi és a többi esők az Óceán löfőiről származnak, rendszerint északnyugatról kápolna felől kopjuk.

Ezek szerint lakóhelyünk csapadékjárás tekintetében átmeneti vidék, ahol az adria melléki mediterránus terület átmeny a közép-európai klímavidékbe, de gyakran kelet európa felé is van rokonsága.

Két uralkodó szélünk az északi szél és a nyugati szél. Az északi szél vagy "főszél" depressziók elvonulása után sokott változó erősséggel sokszor napokig is fúj, mindenesetben erős lehűlést hoz és utána jó idő jön.

A másik jellegzetes szél a nyugati, amely rendszerint a depressziókat megelőzi. Kezdődik déli széllel, délnyugatra, majd nyugatra változik és eső jár a nyomában. Kiadósabb nyári eső v. zivatar mindig nyugatról jön, a földműves ember azért kemény nyári márazság idején a nyugati eget nyugati szél nyáron fúj. Telen csak légáramlás alakjában jelentkezik, enyhülést és csapadékot hoz.

Telen gyakran a kemény hideg keleti szél. Néha azt mondják a harójból fúj a szél. Gyakran hideg a délkeleti szél is. Néha kecskerékítő gádányi szélnek mondják. Sarki eredetű, megkerüli a Kárpátok hegyláncát és délen az oroszai kapun zivatarog be és kopjuk mi délkeletről. Ha keleti légáramlás van télen, idehollabzik a sávolyi harangzó, megerősödik az idő, hideg lesz, mondják.

A márazságot belső felől jövő sarki eredetű északi szél tavasszal sokott környékünkön erős lehűlést okozni, ami kései faqyokban jelentkezik különösen közegünkötől nyugatra eső mélyebben fekvő területeken. Ez az időszak május első felében sokott bekövetkezni, amit a néphit a faqyoszeneteknek szerető, Pongrác, Bonifácnak tulajdonít. A keletre ellenülő temetődomb-

vonulata rendszerint éjjel is mélyjára hely, így ritkábban van kivevő a hűsítő
tavaszi fagyokhoz.

féregző közrégünk határát ritkán éri. A nyugatról jövő jégpárlata
vonulatai irányba rendszerint közrégünktől északra vonul el. A 30-as években érte el
határunk északi részét, amikor a nyugati berket, a felső merőt és a nyíres éma-
ki részét szította. Ezóta nagyobb jégverés nem volt.

Vízrajz.

Közrégünkben vízrendszerrel bonyolult alig lehet, mivel a két méltározda
közötti deflációs vonulat mindössze 3.5 km széles és ezen a területen a talajvíz
10-15 méter mélyen van. Ami kis forrás található, az inkább csak a csapa-
désosabb időszakban ad vizet. Mindennek dacára két vízrendszerrel be-
szelhetünk. A nyugati határok és a keleti határok vízrendszeréről.
Vízvölöntő a zseberjei magasságponttól kisse délkeleti irányban a tenet, majd
a Vendel kereszt és annak folytatása a csákányi merőben. Ettől a magaslati
vonulattól keletre a keleti határokba, nyugatra a nyugati határokba folyik
főleg a csapadék víz.

Közrégünk nyugati határát alkotja a Határok. A Zala folyóba tor-
lik Vörös magasságban a 107-es magassági ponttól az u.n. Lötörny
rögötől valamivel északra.

Szélessége 4-6 m, mélysége időszakonként és helyenként változó.
Bővizűség esetén eléri a 2.5-3 m-t. Legnagyobb rétegség idején sem marad ki.

Közrégünk déli részén Deneri ponttól délkeletre ered egy kis
forrás, amely Deneri punta mellett haladva a kerített réte éri, ahol a
vidi út felől ismét egy kis érrel találkozik, majd átjön a műút alatt és
a Csákány felé vezető út alatt, hogy a közrégi hővesztő mellett az utcát
átvezve a külső réteken át vezetve a mérsékelt berkekben felgyűl a Várak mel-
lett a Pirosmegyerből jövő kis érrel és mint Cölömpös árok a Határokhoz
majdnem párhuzamosan a Nagykanizsa - Budapest vasútvonal alatt átjutva a
Kisbolyonban beleértkező a keleti Határokba.

A keleti Határok a harmadik méltározdában folyik végig. A kis-
földi vízvölöntől északra, ahol a megyei vízvölöntő is van Tapsony határában
ered és a Kisbolyonban folyik a Zalába. Közrégünk keleti határát alkotja.
Emelkezéssel mellekve közrégünk területén egyen kívül nem van fel.
Ez a kis eserde a bücsői csapás vége felé a görbe árokhoz kezdődik és a
bücsői erdőn folyva a mai esmedekent mellett haladva a keleti Határok-
ba tartozik.

Mind a két határokban a legnagyobb rétegség idején is van víz, míg
a lelt lokálunk területén fokozó kis eserdeket erősen időben kimerednek.

felenleg állóvizünk nincs. A Kovács-tó, a Holócs-tó, a Hagymérsi tavak csak nedves években gyűjtik össze mint lefolyástalan területek a környék csapadékot.

Kutjaink közrögünk mélyebb területein bizony nedves években is majdnem tele vannak vízzel. A volt katolikus iskola kutjában sokszor alig van egy méterre a vízszintje. Ilyen a környékbeli többi kút is. A közrög idelelepiülése idején mára újóratok lehettek, mert a régi kutok kivétel nélkül mélyek és bővizűek. Nem ritka a 8 méteres vízszint sem.

A kisebb asott kutok viszont mára mára idején kimerültek.

Az ivóvíz ellátás dacára a település alacsony fekvésének kielégítőnek mondható. Rossz ivóvízzel járó bevezetések pl. struna nem nagyon gyakori.

Természetes növényzet és állatvilág.

Közrögünk területét a lakosság megtelepülése előtt erdő borította. Az első település a mai területen. Környékén volt és az első megtelepülők ennek a környékét kiterítették meg először és fogták művelés alá, mivel talajuk középhőtté aqyagos és völgystalaj volt. Később a lakosság reprodukciójával a nyíresi dűlő környékét, majd az ezzel összefüggő istári dűlőt tették művelhető területté.

Amikor a közrög a mostani helyére települt a mai Komlórt is kiiktatták, hogy minél nagyobb megművelhető terület álljon rendelkezésére. A mostani legelő is környéke sőt a nyugati berek mocsári tölgy és éger erdő volt. Ezt bizonyítja, hogy a mostani töreges berekben nagy mennyiségű mocsári tenetelt főtörzs maradt meg. A régiek ellenére szerintük Kiskomáromba csak ilyen kiderült főtörzseken lehetett szarvas idején átmenni. Jellegetes fő a tölgy, ritkán a gyertyán, éger, rehettye volt sűrűn be-növe aljnövényzettel. Vadállatok az őz, nyúl és narvasbögés idején a narvas is megjelent, de itt meg nem települt. Fácán és fogoly, fűz nagy számmal előfordult. Vadonok voltak vidra, tuzok is. Ritkán kívül nagyobb ragadozója erdeinknek nem volt.

Vadonok és kiderült az elő világhatárig nagyon kedvelt foglalkozá-sa volt közrögünk lakosságának. Természetes csak orvadvadonot és kiderült üzhettek, hiszen a vadonok jog csak a földbirtokosokat illette meg. Sok vadonhistoriát tudnak mesélni az öregek.

Új erdőtelepítés csak a 940-es években történt, amikor törvény kötelezte az útleves birtokosokat 22 hat hold erdő telepítésére, az u.n. pógár rezulára. A mai körzetben az évről-évre kihaló fák is ritkán lassan elhűnnek, de újra telepítésükkel nem gondoskodnak. Így lassan kopár vidékké válik, nem lesz még annyira árnyék sem, ahol a legelőn marha ellen védelmet találhatna a nyári nap heve ellen.

Először a vidék egy jellegzetessége is a gólypérek. A 20-as években még 30-40 gólypérek volt a legelő egyre ritkuló fáira rakva, ma már 15-20-at nehéz lenne összehámozni.

A talaj.

Körzetünk talaja nagyrészt agyagtalaj. Minél magasabb a felvétel, annál vastagabb az agyagréteg. A Temető dűlő és a Csónka dűlő körzetföldi része humusztalaj. A telepítés mai helye szintén humuszos homok. A Kenderföldek szintén erősen humuszos homok. A Külsőrév magasabb részén és a legelő dombjain is túróból származó durva szemű homok dolomit porral örmecementelésevel jólható.

Talunk déli részénél futóhomokos rész kezdődik, ami folytatódik majd nem az erdő végéig.

Legjobb termőtalajunk a Temető dűlő mélyebb része és a dombosulat. Gyengébb a Nyíresi és a Büniki dűlő, ennél is gyengébb a Komlós. Majdnem teljesen futóhomok.

Még kell még említeni mint jó humuszos talajt a Szolombói mezőt, amely kiváló termőtalaj.

Gazdánk még mindig elég maradi gazdálkodást folytatnak. Velésforgók háromévesek. Trágyázás után kopás, kopás után bira, bira után rozs és kezdődik előrel. Nem irtolnak be bira után bokannányt, főleg pillangóst, ami emellett a talaj nitrogén tartalmát és a humusz mennyiségét. Így még a másodévesített legelőtől is mérsékelve, azért lucernát, hefeleket, őrzi és tavaszi árpát sikeresen termesztenek csak néhány évben lehet.

A háromnyomosos gazdálkodás a 880-as évek táján megkezdte. Megkezdte a bokorodás és a földbirtok kedvesebben megosztása.

Még kell említeni a Komlói békéi község talajának megújítását. A község lakói 1934-32-ben megvásárolták a Festelich féle hitbizományból mintegy 400 holdos békét, ahol az eddig elhanyagolt láptalajon virágzó másodévesített kultúrát termeltek.

mert feljegyzés a birtokról csak 1444-ből van, amikor a település neve Budavári-Dencs és az Óbudai káptalan birtoka. Az Óbudai káptalan birtokai ekkor Kiskömár és Fehéregyház is 30 évvel később. 1474-ben Miklós nevű vérei birtokos tulajdonos. Hogy milyen címen jutott e földi birtokos tulajdonában erről feljegyzéseink nincsenek.

Vérei községről vette fel a család a nevet ismétleg lettek Vészegek.

A család még IV. Lászlótól kapta Vészt 1283-ban

A mohácsi csata után az ország nagyrésze török kézre került. 1550 évi adóösszeírásban községyünk Varga-Dencs alakban szerepel, de még magyar kézen van. Ebben az időben a XVI. század közepén Csákhányban a mai templom ^{helyén} és a plebánia ^{helyén} erősréget, várat emeltek. Ekkor Thorkos Péter és Saller György voltak a birtokosai.

1566-ban Szigetvár esete hírére Szendrői vár őrsége felgyújtotta a várat és elfutott. Csákhány és Dencs is török kézre került. 1573-74-i török kincstári adóösszeírásban mint Várogy-Dencs szerepel 5 adóköteles házzal.

1582-83 évben ismét magyar kézre került és 1586-ig a csákhányi erősrégen is magyar őrség tartózkodott. Ekkor Vészei Józsa és Horváth Sándor voltak a földesurai.

Majd ismét török urolom alá került. A község elpusztult. Elpusztult a templom is. A község a mai temető helyén állott. A templom romjai a mai temető helyén a 7-800 éves kőszőlőtől délre és nyugatra feküdt a mostani Vészei sírok helyén. Kőmúlta a föld mint köstelepülés. Nyomai az elpusztult házaknak őrmel, amikor kopár a határ a temető határolásának környéki maradványok és a temetőtől nyugatra erő földeken jól látható. A templom helye pedig csupa téglakörmelék, az ásatásokat megrekeríti az oda temetkezők sírjai, illetve kőemlékei.

A török maradványok dulásai közelében a lakosság elmenekült az erdőbe és a mai községtől nyugatra elterülő nádasságra.

A lakóhelyük maradványai a Fekete kútból északra a Varga lódi és a kőmet főreft szigeten levő földjein meglátható ma is.

A népes földről a mohácsi vére után 30-40 évvel már csak 5 ház és 1703-ban, amikor a település a Festetics családé lett, már az 5 ház sem volt, csak puszta. Az a néhány ember, aki még itt maradt földművelésben lakott. Innen ered a mai Horváth családokhoz a „likas” mellékneve, hogy az ősiük ebben az időben „likas” lakott.

1726-ban ismét Vészei család tulajdonába került vissza, azonban a régi helyén már többet nem építhet fel. Az elrekedt lakossáig visszatért és a községet a mai helyén építhet fel. 1735-ban már ismét jobbágy föld.

Vérsey család már a reformáció idején áttért az evangélikus hitre. Férfi tagjai hasonló voltára leányt a megyében nem találtak, Vas megyéből házasodtak. Az ellenreformáció és a voltári üldözések idején a község ismét katolikusra lett, csak a hírelmi rendelet megjelenése után ismét a jobbrágyói egy. névre a földesúr hitére, aki evangélikus jobbrágyói megerősítésre és birtokai megyerésére Vas megyéből evangélikus jobbrágyókat telepített. Innen származik például a Szentmátyoni név is. Így alakult újra az evangélikus gyülekezet a földesúr védnöksége alatt 1805-ben. Már 1807-ben a földesúr tanítóosztásával imaházat és iskolát építettek.

A mai templomot szintén földesúri segítséggel 1861-ben építették és 1900-ban kibővítették. Az iskola, a mai tanítói lakás 1875-ben épült.

Elő tanító Dömölky László volt 1805. Utána Koboll Ferenc 1805-1832-ig; Pál István 1832-1850; Takács József 1850-1862; Henric Sándor 1862-1897; Henric Zsigmond 1897-1932-ig. 1933-ban Buxbaum Elka - Boros István 1934-1942 - Divós Margit 1942-1946-ban, Herber Imre 1946 - a mai napig.

A Vérsey család támogatása tette lehetővé, hogy a község egyházművét képező evangélikus gyülekezet fennmaradjon, és iskolát fenntartsanak, mert a terhek fele német fizették a gyülekezet tagjai és felét a földesúr.

Az evangélikus iskolánál előbb Mária Terézia idejében szerverték a katolikus iskolát. Épülete boronafal, tetője zsúpp. A falu utja mellett az iskola kertje helyén /ma tanácsház/ állott, kelet-nyugati fekvéssel, délre nézett. A mai iskola /tanácsház/ a katolikus hívek ajándékaként 1879-ben épült minden segítséggel nélkül.

Fellelőző a Vérseyek voltári elfogultságára és birtoknerző kegyességére, hogy családjuknak gyermekei a katolikus iskolába jártak, annak fenntartásához sokáig nem hozták nem jövedelmek, sőt a katolikus egyház tanítói javadalmát képező 6 hold mántó földet, amely először a Vendel hercegnél a nyarfas déli felén volt az evangélikus egyházzal együtt elcserezték a mostani ~~Tetőfő~~ Tetőfő utca helyén lévő földkezel, majd azt is fondorlatos módon 1848 után a tulajdonosok elulajdosították, az evangélikusoknak pedig a községi földek között vettek. Magyarországon a 3 hold német, a zsidó német, ma Homóti József és István örökösei, maguknak tulajdonították és 1924-évi földreformkor mostani tulajdonosaiknak juttatták. A földeket pedig 1922-ben sürgős házhelyek céljára helytelenek voltak odaadni. A mai Tetőfő utca.

Ilyen körülmények között a község katolikus lakói templomukat felépíteni a Vérseyek idejében nem tudták. Templomul az iskolát használták.

Csak amikor a nagyváradi fele földreform után és a sárvolyi berek és Zseberjei mész megvásárlása után megszabadultak a nagybirtok elnyomása alól 1935-ben foglaltak hozzá új templomuk építéséhez.

Mivel az uraság Vészei Lajos 8000 holdas földbirtokos nem volt hajlandó sem a mostani posto. kertjében, sem a volt kocsmaház területén, ma Sznikék és Salamonnéé, sem a mostani iskola területén kellet adni a templomnak, holott a hívek azt többször kérték, a mostani rúk helyre építették a meglévő haranglőkhöz, /torony/ amit átépítették. 1935-ben fogtak az anyag gyűjtéshez, és csak 1942-ben tudták a hívek anyagiak hiánya miatt befejezni.

Meg kell jegyezni, hogy az uraság még csak egy darab telőt nem volt hajlandó több ezer hold erdejéből adni, mondván: ami van az kell nekem is.

1893-ban a község $\frac{3}{4}$ részét tűzvész pusztította el. Csak a mai Lukács István alsótól felfelé maradtok meg a régi település boronás hárai, hogy azok is elvigye a fejlődés. 1923-ig Péter Sándorné-é, majd 1932-ben Nagy Károlyné, 1949-ben Tóth Vendelé a mostani Lukács István felkén és legtovább őrizte a régi építkezési hagyományait Magyar Istvánék hára, amelyet 1941-ben bomboltak le. Errel ellent az utolsó boronás rohamoktól pilvaros magyar hára is, amelyeket ma még Csákányban és Hemesviden lehet látni.

De tűzvész pusztította el a község ugyanazt a részét ismét 1918 nyarán is, de az 1893 évi tűzvész után épült cseréptető tőmés hárokat nagyrészt megkímélte, jobban csak a gazdasági épületek estek martólékul. Akkor most Tóth István lakik, keletkezett gabonahordós idején a tűz és elhamvadtotta a falu nagy részét, majd nem a felső falu utjáig.

Vészei Ferenc birtokos egészségi állapota miatt birtokát 1918-ban bérlé adta Ring Lipót koporsóvári nagybirtokosnak, majd 1919-ben Birch Hermann bérelte 1932-ig, amikor Lichtenstein hóri nagybirtokos nagykanizsai lakos vette bérlé, aki a rossz gazdasági helyzet miatt csődbe jutott, azt Vészei Lajos Szőcsény-punkai földbirtokos saját kezelésébe vette, amíg végre 1945-ben került azok kezére, akik élete érváradokon át verik kerlek, a község dolgozó parasztjai kezére.

A kulturház 1942-ben épült a régi Somogyi Györgyné fele volt községház helyére.

1929-ben tejnövelkezeti alakult, gyűjtőhelyisége 1939-ig Komári Jánosék hárában volt. A mostani tejgyűjtő 1939-ben épült.

Földbirtok megoszlása 1945-ig.

Község területe 2846 kot. hold. ebből rántó 958 kot. hold, rét 463 kot. hold, legelő 434 kot. hold, erdő 890 kot. hold, mő 34 kot. hold és adó alá nem eső terület 67 kot. hold. ebből a Vészegek tulajdonát képezte 2167 kot. hold. A község lakosainak mindössze 679 kot. hold rántó, rét, legelő, erdő jutott. Az örményterület csupán 25%-a.

A háspatádi földreform idején 144 kot. hold rántó és rét lett felosztva, így a polusiak 823 kot. holdot mondhatnának magukénak az örményterület 28%-át.

Gardólkodási mód kiterjedt. Holmár a Vészegeknek 1914-ben van 613 kot. hold rántójuk, 871 kot. hold homólójuk, 390 hold legelőjük és 865 kot. hold erdejük, veteránokjuk a négyestől a hetesig voltak az aratásig, amilyen keményen levő a terület. Ezen a birtokterületen 1914-ben 36 ló és csikó, 206 db marva, marha, ökör, borjú és koca és 2500 juh. Senki alig van. Minden 7.5 kot. hold rántó és homólóra esik egy db ramos állat, ami bizony nagyon kevés.

Erdőgardálkodás nem folyt, mert csak az elmaradt fát vágták ki.

Mivel elmaradt a gardálkodás folyt, a község lakosainak sem nyújtott megélhetési lehetőséget. Rémesaróként idegen községekre, Kápolna puszta 7 km, Többerje nincs messze, Csákányi puszta 4-5 km hellett elmeredni, hogy a puszta kemény meglegyen, mert a helybeli uradalom ezt sem adta meg. Alig akadt a poluban egy-hét ház, ahonnan kérésre nem állt volna ki arató, idején.

A község parasztjai főleg állattenyésztéssel éltek, mert a kemény uradalmában hánnyáért nem tudtak tartani. Így, akinek még egy ekhezajlás földje sem volt, 2-3 tehenet el tudott tartani.

Népsűrűség

Sajnos ezt a rént is mint általában a többi német a ramosok tükrében feldolgozni, mivel adó alig áll rendelkezésre.

Legrégibb népszámlálási adat az 1910-i, amikor 856 lélek volt a lakosok száma. A község hiányos. Az uradalom a maradi gardálkodás miatt a lakosságot foglalkoztatni nem tudja. Parasztok kevéske földjét minden oldalról nagybirtok foglalkoztatja, tenyésztés nem tud, 48 legkelte idejét élő parasztférfi fogja a vándorbotot, szerzi meg a drága hajójegyet és hivandorol Amerikába, hogy szerencsét próbálva ott, szerze meg az itthonmaradottoknak a mindennapi kenyeret. Ezen a legtöbbje az ott is beálló gardálkodási válság miatt még a hajójegy árát sem tudta megkeresni, ismét az

ittommaradottok segítségével harajott, hogy tovább dolgozza a "nőgyűlölet" emberetlen kísérőműködését és tegyené nyomorúságos életét kuckonakempen és krumplin.

Nopranemberek nőknél 50-60 fillér, férfiaknál 80-120 fillér, de önkénti helyett, hogy azért is elfogadják az uradalmat. Nem esoda, ha a köz-
 rig lakóknak messze környéken a roknetségtől kezdve a továbbá minden alkoh-
 mi munkára vállalkoztak. Sokan keresték helyesíthet alkoholi fuvarok váll-
 lósáig is, csak hogy a munka megélhetést családjuk számára biztosítsák.

Azok idején a 10-12 éves gyerekek is aratni mentek, 4 méter gabonáért
 hétélt kerítettek, a nagy lányok 6 méter gabonáért egész nyáron marhat redtek.
 Egy méter liza 42-46 kg. Aratni mentek hajnali 2-3 órakor és harajottak este
 11 órakor. Alvásra, pihenésre alig jutott 3-4 óra. Az aratás eltartott 30-35 nap,
 utána a hordás, ami az aratási közben már meg volt fizetve. Utána jött a
 cséplés, amikor a nopran 30-60-100 fillér volt aug 20-ig, aratán már ke-
 verebb, mert rövidebb a nap. Cséplés sokszor szeptember közepeig is eltartott.

Alig volt család a faluban, ahitől nyáron aratni, őszel és
 tavasszal hónapos ne megökött volna el ha itthon nem, hát a környéken.

A szanyu életmódhoz az emberetlen lakóviszonyok járultak.
 A gazdasági családok sokszor négyen /négy család/ is lakott egy-egy szobában.
 Elképzelhető milyen állapotok voltak azok, amikor egy szobában egyik család-
 ládnál új született, a másikonál halt, a harmadikonál ugyanakkor fiatal há-
 ras és bőven gyermekáldás mindegyiknél.

A falusiaknál sem sokkal jobb a helyzet. Egy udvarban har-
 man, sőt négy népes család is lakott. Jellemző a születések számának,
 amikor pl. 1852-ben 34 csecsemő született. Ezzel szemben 1910-ben már csak
 22 elvétel történt és ezzel a számmal még csökkent, mert erősen
 divatba jött a születés korlátozás az egyke. Kérdődik az evangélikusok-
 nál is átterjed a katolikusok egy részére is.

Általában a férfiak hamarabb haltak el, mint a nők,
 azért több az özvegy özvegy mint az özvegy öreg férfi.

Csecsemő halandóság elég magas. A 900-as években majdnem
 minden családban születik 5-7-10 csecsemő is, de 3-5-nél több nem igen
 éri el a felnőtt kort. Két családnál találunk 10-nél több felnőttét.

Járványos betegségek gyakran pusztítanak. A nagy kolera jár-
 vány idején 1855. aug. 2-tól sept. 30-ig 54-en haltak meg. Ekkor minden
 napra két halálozás esett.

Sok áldozatot követelt a marbus hungarikus /hidővér/ évenként, aminek az oka a rossz lakásvizonyokban is a gyenge táplálkozásban keresendő. Alig van család Szökedencsen, ahonnan néhányat a hidővér el ne vitt volna. Egyes családok is kiváltak ki. Még az 1920-as sőt a 30-as években is medte áldozatait, de ma már az egészségügy fejlődésével egyre ritkább, sőt eltűnően van.

Az első világháborúban levonult katonák máma 64. Ebből körülményes 29. Hadiözvegy 12 és hadiárva 18.

1918-ban ismét járványos betegség az influenza, vagy ahogy akkor nevezték. spanyol medte áldozatait.

Az 1920-as népszámlálás már 43 lélekkel kevesebbet 813 lelket talál. Oka a pusztító háború, az influenza járvány és az egyke. Nem utolsósorban a háború alatt elmaradt természetes reprodukció. Ez a létszám 1930-ban 752-re esik le, aminek az oka az 1924-es földreformban keresendő, amikor az uradalom lead 144 hat hold földet a falusiaknak, ugyanakkor ritkább eszt egy jó néhány család család, aki kénytelen más vidéken elhelyezkedni. 61 lélekkel csökken a lakosság máma.

1931-35-ös gazdasági válság idején a sávolyi határon hg Festlich féle birtokból a bank 20 évi kölcsönre parcellára mántóját és ritkább. Jellemző lakosságunk földterületére alig akad család, aki ne vásárolt volna földet is ritkább. A legjelentősebb 180 Ft és ennél drágább áron mintegy 400 k holdot akkor amikor egy jó kén 50-80 P, egy mársa rossz 3 P és egy mársa bura 6 P, a sertésnek kilója 45 fillér volt.

Már az 1924-es földosztás is érezhető hatását az uradalommal szemben, amennyiben csökken a kiszolgáltatottság, mincsenek annyira ráutalva a nagybirtokra többé-kevésbé megerem a falu kenyere. Kénytelen a nagybirtok emberit formák között magasabb béreket fizetni. A sávolyi birtok vásárlás után pedig teljesen megszünt a kiszolgáltatottság, az uradalom helyből munkásokat a régi béreket nem kap, kénytelen időszaki munkásokat Zalából sokkal drágábban hozatni.

Ebben az időben alakul ki községünkben a középparasztság rétege, élén 2-3 nagyobb paraszttal.

1930-tól meggyeny a lakosság máma 64-el 820-ra emelkedik. A születések máma kedvezőbben alakul és életkörülményei, táplálkozási lehetősége javul, a halálozási arányok csökken.

Gazdasági élet földrajza: Községünk földrajzi fekvésénél fogva kis-ántermelő hisparasztokból alakul. Szántóföldi terményei a négy fő kalászos, amiből feleslegét aronban csak a nagybirtok termelt.

Különleges növényfajtákat parasztságunk nem termel. Gardálhodása

lekerjes és jól munkája meg földjeit. Különösen 1918 óta, amióta a nagyirtókon lévő gardálkodott, sokat fanult a horreni merőgardálkodásból és helyes talajmunkából és növényápolásból.

Csak mántóföldi termelést irttek körzégünk gardái.

Allattenyésztés.

Az allattenyésztés volt körzégünk lakóainak egyedüli jövedelmi forrása. Könyvük réti és legelő területe még annak is lehetővé tette az állattartást, akinek semmi földje sem volt. Főleg vasasmarhákat tenyésztettek. Lovakat is réz mámban. Legelő kevés volt. A körzég paranczainak 100 hat hold legelőjük volt, abból 18 hat holdat erdősíteni kellett, maradt 82 hold, amire 240 db mámos állat jött ki. A 910-es évekig magyar fajtát tenyésztettek, ezért istállón nem tartották állataikat, inkább ami az irtéri legelőn el nem fért elbirték a kisbolyton szigetes legelőre Kópolvára és a Zimányi berekbe. Tavasszal elhajtották és csak ősszel kötötték le őket. Az uradalom is magyar vasasmarhát tenyésztett milaj neveléssel. Tavasszal kihajtották és csak késő ősszel hajtották be őket védetebb helyekre, ahol bizony több állásokban voltak még télen is. Ilyen állások voltak a Határsarokban, Dencsi puntán, Szolanti puntán, amelyek tiszkevel vagy korlátfőkkel voltak bekerítve, csupán a pórtoroknak volt védetebb mőllása a putri, amely 3-4 m² alapterületű helyiség volt.

Az uradalomnak mintegy 2500 db.-ból álló merinói juharaata volt. Hires minőségi gyopjút termeltek. Nyáron birka irtatókban mősták a juhot és nyíró aranyok nyirták le gyopjút. Lipra molomnál volt ilyen irtató.

Legelőket nem igen gondorták. Főleg a paranczok nem, akiknek a kevés kis legelője sem mutatott és nem mutat ma sem semmi gondozottságot.

A legeltetés is primitív módon folyt és folyik ma is. Szokas legeltetésnek még nyoma sincs. De legelő ápolásnak sem.

A körzég földterületéhez viszonyítva sok a ló, amelynek igazsége nincs is kiharabolva, jellemző képen ma is van csikós főke a legelőn.

A körzég lakóai restellenyésztéssel, főleg hizlással intenzíven foglalkoztak a múltban is de főleg a közelmúltban. Évenként több száz hízott restést mőllítottak el régen Kanizsára, a 30-as évek után Komáromra állomásra. Régen mangalica szirrestést tenyésztettek, de a 910-es évek után vasasmarhatenyésztésben áttértek a vöröstarka tájfojta tenyésztésére, magasabb lett a tejhozam, a tejtermék itthon maradó részének felhasználásának hozama lőttára a 30-as években áttértek az angol huszrestellenyésztésre, ami sokkal jobb értékesítési lehetőséget nyújtott még az értékesítési válság idején is.

Még kell emlékezni a múltban igen elterjedt foglalkozásról, a méhészetről. Amíg a Kisbologaton környékét nem marították ki, virágzó lápi méhészet folyt. 4-500 anyakass volt a község méh állománya. Ma már csak emléke él. Míg van 60-70 elavult kaptárban méhallomány.

Erdőgardálkodásról beszélni nem lehetett a fel szabadulásig. A Véssey Sándor, Márton és Lajos az 1880-as évekig kisebb erdőrezeket telepítettek. Nevüket ma is őrzik a telepített rezulák. Még Véssey Ferenc is ültetett a legelőkre fákat, azonban a mintegy 800 holdat kitevő erdőnek nagy része természetes felújításból való.

Rendszeres erdőgardálkodásról beszélni nem lehet, mert csak az évenként elvándt fákat termelték ki és csak annyit, amennyire a gazdaságuk és a közületnek szüksége volt.

A fel szabadulás után megindult a rendszeres kitermelés, de a telepítés is. Büntükben réz szemekertek létesítettek, ahol a kisfák rézszemet röpítőjök és mólitjök évenként a telepítés helyére.

A községnek is van 18-20 hold erdője, amelyet 1910-ben kényner hatására telepítettek. Azonban a legelőn kipusztultak egymás után az ősi fák, de ez nem válik dicsőségére a gardáknak, hogy eddig egy darabot még a legelőre nem ültettek.

Községünk fejlődése 1945-óta.

A község lakói 1158 kat. hold maró és ötöt kaptak a fel szabadulás után és 104 garda 10 év alatt 223-ra emelkedett. Gardák lettek a volt eselédék, nincstelen parasztok és töpeltitokosok. Míg van néhány garda, aki földet ne kapott volna.

A kiöntött ház helyeken 46 lakóház épült fel.

A fel szabadulás előtt egy tüzrűfolt katolikus iskola 63-74 tanulóval és egy törpe evangélikus iskola 9-14 tanulóval volt a községben egésztelen híri tantermekben. 1946-ban a volt Véssey kastély lett iskola, amely romos elhagyott épület volt és 1949-ben 30,000 Ft-os állami segéllyel 3 tantermes iskolává lett alakítva és aróta kb. ismét 30,000 Ft-al modernizálva és felreolva.

1949-ben postahivatalt kapott a község telefonnal. 45 előtt Csákányban volt postaiügynökség oda tartozott községünk is.

1942-ben kapott községünk bekötötat Csákányon át a bologatonmentgyörgyi utba, ami sokat jelentett a község gardasági életébe, mert Komáromos is nagykanisván értékesítette terményeit, ami 14 és 28 km távol esett. 1953-ban községünk

érdeklődésével megépült a Budapest - Nagykanizsa 7-es számú betonút, amely 6 km-re hozta Komáromvárost és 22 km-re Nagykanizsát.

Kulturotthon létesült, amely 10,000 Ft-os beruházással minipadot és 50 db méhet kapott.

Sajtótermék jár 85 db Szabadföld, 11 db Szabad Nép, 5 db Magyar Nemzet és 5 db Somogyi Néplap. Emellett a Kulturotthonnak 5 napilap és 8 hetilap, folyóirat.

Hetenként egy napon Mokep vándormozsi előadás. 45 rádiókészülék terjeszti a kultúrát, 1946-ban még csak 2 volt.

24 kerékpár és 2 motorkerékpár szolgálja a dolgozók kényelmét.

Községünkben könyvtár létesült 240 köléttel. Október 3-án bekopcsódott községünk is az autóbussz közlekedésbe.

1950-ig csakhambar intézték a lakosság ügyes-bajos dolgait, ma a helyi tanács látja el a munkakört.

A múltban az állattartó gazdák gondoskodtak saját költségeikön apaállatokról, ma az állam gondoskodik, sőt új kutak is csináltatott a dolgozók általai számára. Új létesítmény a községi dorolőüzem, amely állottenyésztést szolgálja.

A Földművelésügyi minisztérium minden fogantatási és ipari célú rendelkezésére áll a vásárló köröznégnek, amelyek havi forgalma gyakran meghaladja a 60,000 Ft-ot. Kényesít és lincét sem kell idekre menni, 1953 óta helyben kapható.

Helyi szabadfelvásárló pedig minden terményt és gyümölcsöt a napi áron felvásárol.

Röviden a felsorolt intézkedések mutatják azt a hatalmas fejlődést, amit a felmadulás 10 évében fejlődésben községünk elért.

Mérföldkő lehet 1945, amely az elmaradottságtól, nyomorúságtól elvölant és egy boldogabb, jobb jövő felé mutatja az utat és vezet el bennünket.

Szökevény 1954 okt. 2-án

Hollósy Péter
igazgató